

TBD Kamu Bilgi İşlem Yöneticileri Birliđi

9. Verimlilik Toplantısı

Belek, Mayıs 31 – Haziran 3, 2007

Bilişimde Özenli Türkçenin Yaşamsal Önemi

Emeritus Prof. Dr. Tuncer Ören

Ottawa Üniversitesi, Ottawa, Kanada

<http://www.site.uottawa.ca/~oren>

Bilişimde Özenli Türkçenin Yaşamsal Önemi

Kısaca görüşüm: 1/3

- Kendi kültürlerine saygı duymayanlar başkalarından saygı beklemek haklarını yitirmiş olurlar.
- Dilimize özen, benliğimize duyduğumuz saygının bir göstergesidir.

Tuncer Ören, 1998

Ben kültürümüzün saygınlığının, gerek *evrensel* gerek *yerel olarak*, tekrar kabul edilmesini isteyenlerdenim.

Siz bu konuda ne düşünürsünüz ve ne yapmak istersiniz?

Kısaca görüşüm: 2/3

- 21. Yüzyılın ilk çeyreğinde bilişim dilimizin zengin bir Türkçe olmasını istiyorsak, şimdiden özenli bir Türkçe kullanmaya başlamalıyız.
- Bilişimci olabilecek kadar yetenekli olan kişilerin bu özeni gösterebileceklerine inanıyorum.
- Bilişim dilimize özen başka konularda da örnek olabilir.

Kısaca görüşüm: 3/3

Ayrıca vurgulamak istediğim bir konu:

- Kamu bilişimcilerinin etkinliklerinin, Türkiye'mizin e-topluma dönüşümündeki önemi.

* **Not:** Türk bilişim öncüleri Türkçede “Bilgi İşlem” terimini önerdiklerinde, Batı ülkelerinde daha henüz, Veri İşlem (Data Processing) terimi kullanılmakta idi.

Bu sunu aşağıdaki iki yazı temel alınarak hazırlanmıştır:

- Tuncer **Ören** (1998-Çağrılı Yazı). Bilişimde Özenli Türkçe
- BT Haber, sayı 183 (Eylül 7-13, 1998), s. 32.
- Tuncer **Ören**. Bilişimde Özenli Türkçenin Önemi.
  - Türkiye Bilişim Ansiklopedisi (2006, sayfa 254-262)
  - Bilgisayar Mühendisliği Dergisi (2005, sayı 1, sayfa 1-10)

Konuřucunun bu konudaki yazı ve sunuları ve onlara gönderme yapan yazı ve kaynaklar:

<http://www.site.uottawa.ca/~oren/pubsList/Turkce.htm>

Gelen iletilerden bazı örnekler:

Mouse'u ister tıklayın ister basılı olarak kaydırın.	fareyi
Server çözümleri için fiyat isteyiniz.	sunucu
“ <u>birdaha</u> * mail almak istemiyorsanız ...”	ileti, mesaj
“son haftalarda mailbox'umdan <u>yolladığım mesajların önemli bir kısmi</u> ...”	posta kutumdan

soru 1: Türkçesi olan terimlerin İngilizcelerini kullanmak
Türkçemizi **aşağılamak** olmuyor mu?

soru 2: Yazım kurallarına uymamak eğitilmiş kişilere yakışıyor mu?

Gelen iletilerden bazı örnekler:

FORWARD MAILİN^{1,2} TEHLİKESİ

Her gün posta kutumuza onlarca **forward mail³** geliyor. Bu **forward mailler²** bilinçsizce **forwardlendiği²** zaman **mail⁴** adreslerine yasa dışı reklamlar gönderen firmalar için çok iyi birer kaynak oluyor ayrıca bu **forward mailler²** kişisel⁵ bilgilerinizin istediğiniz⁶ dışında yayılmasına, **email⁷** adresiniz⁸ deşifre olmasına sebep oluyor. **E mail⁷** adresiniz⁸ yayılması posta kutunuza ulaşmayı başaran virüs sayısını, **spam** sayısını arttırıyor.

1: aktarma iletinin; 2: Karma İngilizce-Türkçe 3: aktarma ileti;
4: ileti; 5: kişisel; 6: isteğiniz; 7: tutarsız İngilizce; 8: adresinizin

Gelen iletilerden bazı örnekler:

Eğer iyi bir **forward**çiyse **mail** adresinize günde ortalama gelen **spam** sayısı 250-300⁹ virüs sayısı 30-40 arasında olabilir⁹ **mail forward** yapmadığınız diğer adreslerinize kıyasla **forward** yaptığınız **mail** adresine gelen **spam** sayısına dikkat edin⁹ farkı farkedebilirsiniz.

9: noktalama hatası

soru 3:: Bu ileti İngilizce olsa ve işaretlenmiş sözcükler başka bir dilde yazılmış olsa, İngilizce yazarken, böylesine yabancı sözcük kullananlara ve İngilizceyi yanlış kullananlara hangi gözle bakılacağını düşünmekte yarar var, özellikle Türkçeyi böyle kullananlarca ve bu kullanıma tepki göstermeyenlerce.

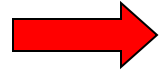

Bazı sorular:

- Dilimiz hangi nedenlerden böyle oldu?
- Türkçenin bu tür kullanımını, dilimizi, kültürümüzü ve toplumumuzu nerelere götürür?
- Türkçemizin bu duruma getirilmesine **katkıda bulunanlar** (ya da **göz yumanlar**) arasında olmayı gerçekten **istiyor muyuz?**
- Neler yapabiliriz?

Sorgulanmayan hayat yaşanmaya değmez - Sokrates

Plan:

- Bilişimde özenli Türkçe kullanmanın önemi
  - Sorunun boyutları ve nedenleri
- Neler yapabiliriz?
  - Kurumsal olarak
(TBV'nin Bilişimde Özenli Türkçe Çalışma Grubu)
  - Birey olarak

İngilizcenin (bazen de Fransızcanın) gereksiz yere kullanılmalarına örnekler:

maxi	- maksî	online	- çevrimiçi
myCep	- cebim	detay (détail)	- ayrıntı
cep to cep	- cepten cebe	doküman (document)	- belge
tower	- kule		
center	- merkez		
efendy	- efendi		
L'event	- Levent		
popcorn	- patlamış mısır		
ice tea	- buzlu çay		
çizi (İng. cheesy)	- peynirli		

Bu ve benzeri pek çok kullanım (bilgisayar terimleri dahil), terimlerin Türkçelerinin olmamalarından kaynaklanmıyor!

Durum saptaması - (yayımlanmış yazılardan derlendiğinde) **Çeşitli algılamalar var:**

- Dil veya kalem sürçmesi; dalgınlık; özensizlik
- Bilgisizlik (öğrenme isteksizliği, özürlülüğü)
- Kültürsüzlük (ya da kendi kültürünü horlama)
- Dil kirlenmesi
- Dilde yozlaşma
- Dil magandalığı
- Burjuvazimizin lümpenleşmesinin dile yansıması
- Özenti (yanlış örneklerin yaygınlaşması)
- Dil ve kültür bilinçsizliği
- Sosyal çözülme
- Dilde bozulmayı savunanların varlığı

Kendi kültürümüze ve dilimize saygı duymadan ve dil bilincimizi yeterince arttırmadan İngilizce özentisinden kurtulmak zor gibi görünüyor.

Kullandığımız dil karma İngilizce-Türkçe olursa, benliğimiz de çok yara almış olur ve toplum olarak uluslararası düzeyde daha saygın olamayız!

Türkçeyi savunan aydınların, kendilerini ezik hissetmeyenlerden olmaları bir rastlantı değildir!

Plan:

- Bilişimde özenli Türkçe kullanmanın önemi
  - Sorunun boyutları ve nedenleri
- Neler yapabiliriz?
  - Kurumsal olarak
(TBV'nin Bilişimde Özenli Türkçe Çalışma Grubu)
  - Birey olarak

Türkiye Bilişim Vakfı'nın (TBV)

Bilişimde Özenli Türkçe Çalışma Grubu'nun sitesi:

<http://www.site.uottawa.ca/~oren/BOT/BOT-as-TBV.htm>

<http://www.tbv.org.tr/bot>

Türkiye Bilişim Derneği'nin (TBD) Sözlükleri

TBV - Bilişimde Özenli Türkçe Çalışma Grubu:

Ülküsü:

Bilişim konusunda Türkçe iletişim yapabilen
bir Türkiye

Görevi:

Türkçe bilişim terimlerinin yaygınlaştırılması
ve Türkçe bilişim dilinin zenginleştirilmesine
katkıda bulunmak.

TBV Bilişimde Özenli Türkçe Çalışma Grubunun bazı uygulamaları:

1. TBV'nin iki projesi ile uyumlu bir şekilde çalışma

- Türkiye Bilişim Ansiklopedisi (2006)

Evrensel ve Türkiye'ye özgün bilişim konuları

22 Editör, 200+ madde

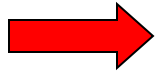
- Bilgisayar Bilimleri ve Mühendisliği Dergisi

2. Basın Bilişim Okulu'daki sunular

3. Yararlı bilgileri Web sitesinden kamunun hizmetine sunmak

Plan:

- Bilişimde özenli Türkçe kullanmanın önemi
  - Sorunun boyutları ve nedenleri
- Neler yapabiliriz?
  - Kurumsal olarak
(TBV'nin Bilişimde Özenli Türkçe Çalışma Grubu)
  - Birey olarak

“Uygar bir toplumun eğitimli bireyelerine, dilini oya gibi, hatta bir kuyumcu duyarlığı ile işlemek yaraşır.”

Birey olarak yapabileceğimiz:

1. Dil bilincimizi ve bilgimizi arttırmak
(kendimizin ve başkalarının)
2. Var olan bilgileri kullanmak
3. Bilişim terimlerini zenginleştirmek

1. Dil bilincimizi ve bilgisini arttırmak (kendimizin ve başkalarının)

Dil bilincimizi geliştirecek bilgiler edinmek ve bu konudaki bilgilerin daha geniş kitlelere yayılabilmesi için çalışmak.

Bu konuda yazılanlara fıkren açık olmak ve yanlış yönlendirmelerde, akılcı bir yaklaşımla kendimizi ve Türkçemizi korumak.

“Bana bir dayanak noktası verin size dünyayı kaldırayım!”

Galile

Dil sorunlarında kamunun aydınlatılması için dayanak nokta(ları)mız ne olabilir?

- Aydınlarımızın
  - sorunlardaki eğilimin sonuçlarını *akıl gözüyle görebilmeleri* ve
  - *sorumluluklarının bilincinde* olmaları
- İnternet teknolojisinin *kitlelere bilgi sunma gücü*
- **Kültürümüze önem veren** görsel ve yazılı basınının *kitlelere erişim* ve *iyi örnek olma* gücü

2. Var olan bilgileri kullanmak (iyi örnekleri arttırmak ve terimlerin yaygınlaşmalarına katkıda bulunmak)

Bilişim terimlerinin Türkçelerini kullanabiliriz;

iyi bilişim sözlükleri var:

- Bülent Sankur (2002 ve daha sonraki basım)
- TBD'nin sitesindeki sözlükler
- TBV-Bilişimde Özenli Türkçe Web sitesinde ~20 bilişim sözlüğü listelenmiştir.

Bilişim derslerini Türk üniversitelerinde
Türkçeden başka bir dilde veren
aydın Türk bilişimcileri,

yabancı dil (çoğunlukla İngilizce)-Türkçe
terimler listesi hazırlayarak,

Türk gençlerinin terimlerin Türkçelerini de
öğrenmelerini sağlamalıdır.

Üniversitelerin yabancı dilde yayınların artmasını özendirmek üzere verdikleri destekleri

dengeli bir biçimde üstün nitelikli Türkçe özgün yayınlar için de vermelidirler.

(Kültürüne saygılı ve sorumluluklarının bilincinde olan Türk üniversiteleri bunu YÖK'ün direktifi olmadan da yapabilir.)

İyi sözlükler kullanılmalı:

- Türkçe (TDK, Dil Derneği, Püsküllüoğlu, ...)
- <http://www.tureng.com/>
- Çevrimiçi sözlükler: <http://www.tureng.com/kaynaklar.asp>
- Karşılıklar sözlükleri
- İyi yazım kılavuzları

(Dil Derneği; Necmiye Alpay, 2000)

3. Bilişim terimlerini zenginleştirmek

Uğur Mumcu'nun "*bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olunmaz*" özdeyişine uygun olarak, terim önerileri üretirken:

- (1) önce kavramları ve yakın kavramları ayırtıları ile **anlamak**,
  - (2) yapabiliyorsak, terimlerin karşılıklarını birden fazla yabancı dilde **öğrenmek**,
  - (3) kültür farklarına göre aynı kavramın değişik dillerdeki karşılıklarını **irdelemek**,
  - (4) gerekli kaynakları kullanarak, **akıl** ve **beğeni süzgeçlerinden geçirmek**,
- uzun ama emin bir yol olur.

Terimleri irdelerken,

belleğimizde olmayanı yok saymamalı.

(Zekâ yalnız belleğe erişim yeteneği değildir; kabullenilmiş amacın sorgulanmasını ve amaca uygun olarak bilgi işlem yeteneğini de gerektirir.)

Terimleri öğrenmek ve (beğeni süzgecimizden geçirerek) benimsemek dilimizi zenginleştirmenin yollarından biridir.

Bir ilke:

Öğrenebilme ve

(kişi, kurum veya toplum olarak) **kendini aşabilme**

yetenekleri ilerlemenin ön koşuludur.

Bir soru*:

Bugün Türkçem için ne yaptım?

“Asrın başında Türkçe için ne yaptın” sorusu 25 yıl sonra size sorulduğunda ne yanıt vermek istersiniz?

- Cyberman, Bugün Türkiye için ne yaptın?
BT Dünyası, 7 Ağustos 2006'dan esinlenerek.

Paylaşmak istediğim bir haber:

Modelleme ve Benzetim Sözlüğü

1. **baskı**, İngilizce-Fransızca-Türkçe, (4000'den fazla terim)
2006, Marsilya, Marsilya Üniversitesi

http://www.site.uottawa.ca/~oren/SCS_MSNet/simDic.htm

Modeling and Simulation Dictionary
English-French-Turkish

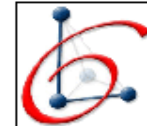
Dictionnaire de modélisation et simulation
Français-Anglais-Turc

Modelleme ve Benzetim Sözlüğü
Türkçe-İngilizce-Fransızca

Tuncer Ören &

The French Team: Lucile Torres (coordinator),
Frédéric Amblard, Jean-Pierre Belaud, Jean Caussanel,
Olivier Dalle, Raphaël Duboz, Alain Ferrarini, Claudia Frydman,
El-Amine Maâmar Hamri, David Hill, Aziz Naamane,
Pierre Siron, Erwan Tranvouez, Gregory Zacharewicz

Avec le soutien de:

2006 May, Marseilles, France

ISBN: 2-9524747-0-2

Modelleme ve Benzetim Sözlüğü

2. baskı, İngilizce-Almanca-Fransızca-İspanyolca-İtalyanca-Türkçe, (2008), 8400'den fazla terim

(Tuncer Ören ve 72 kişilik dört takım ve kurulmakta olan Almanca takımı)

İngilizce-Çince **baskısı**

(Tuncer Ören ve 19 kişilik bir takım)

Var olan kaynakların bilgisayarlaştırılmaları ve İnternet üzerinden tüm ilgilenenlere açılması kültür birikimimize katkıda bulunacak yararlı eylemlerdendir.

Örnek:

- İngilizce: <http://www.onelook.com>

(930+ sözlüğü tek komuta ile tarar)

Bundan sonrası:

Umarım, sizler de

Kamu biliřimcisi olmanın gücünü

“Ülkesinin yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.”

diyen Atatürk’ün gösterdiği yönde kullanmaktasınız ve daha da bilinçli bir şekilde kullanacaksınız.

Kısım 2

(Kısaca)

Kamu Bilgi İşlem Konusunda

İsveç Uygulaması ve bir Anı

(Ana konuyla ilgili olmamakla beraber, bu konuda da görüşümü ve deneyimimi paylaşma fırsatı için konferans organizasyon kuruluna ayrıca teşekkürlerimle)

AB ülkeleri arasında İsveç e-devlet konusunda en ileride olanlardandır.

Kaynak:

24-saat Kamu Yönetimi,

İsveç Uluslararası Ekonomik İşler ve Finans Pazarları
Bakanı Gunnar Lund'nın

7 Mayıs 2003'de yapmış olduğu bir konuşma.

(Bu yazının metnini İnternet'den alıp okumaya değer.)

Kişisel bir anı:

1963-1967 yılları arasında IBM Türk şirketinde sistem uzmanı (mühendisi) olarak çalışırken elime bir rapor geçmişti:

Jean Waldner (**1964**). Milli istatistikler için ana bilgilerin toplanması, Mayıs 1964, IBM Avrupa Eğitim Merkezi, İstatistik Seminerinde verilen bir tebliğ.

- IBM Türk şirketinden izin alıp, belgeyi Türkçeye çevirmişt看.
- Ankara'da, Devlet İstatistik Enstitüsünde, gene IBM Türk'ün desteği ile 2-5 Mayıs **1967**'de, "Elektronik Bilgi İşlem ve İstatistik" adlı bir seminer organize etmişt看.
- İsveç uygulamasını yapılabilecekler bir örnek olarak sunmuşt看.

İÇİNDEKİLER

İstatistik semineri toplantıları için millî istatistiklerin toplanması ve değerlendirilmesi hakkında Türkiye Cumhuriyeti İstatistik Enstitüsü tarafından düzenlenen seminerin amacı, içeriği, katılımcıların seçimi, seminerin süresi ve diğer hususlar hakkında bilgiler.

Genel bilgi için İSVEÇ'DEN BİR TATBİKAT

Genel bilgi için İSVEÇ'DEN BİR TATBİKAT

MILLÎ İSTATİSTİKLER İÇİN ANA MALÛMATIN TOPLANMASI

1. Millî istatistiklerin toplanması için kullanılan yöntemler ve bunların değerlendirilmesi.

2. Millî istatistiklerin toplanması için kullanılan yöntemler ve bunların değerlendirilmesi.

3. Millî istatistiklerin toplanması için kullanılan yöntemler ve bunların değerlendirilmesi.

4. Millî istatistiklerin toplanması için kullanılan yöntemler ve bunların değerlendirilmesi.

5. Millî istatistiklerin toplanması için kullanılan yöntemler ve bunların değerlendirilmesi.

6. Millî istatistiklerin toplanması için kullanılan yöntemler ve bunların değerlendirilmesi.

İSTATİSTİK SEMİNERİ
2-3 MAYIS 1967 ANKARA

İçerik:

Bireyler hakkında bilgi toplanması

Kurumlar hakkında bilgi toplanması

Özellikle bireyler hakkındaki bilgi toplanması çok ilginçti.

Bireyler hakkında bilginin toplanması ve bu bilginin tümleşik olarak kullanılması planları (**1960'ların teknolojisi ile**):

Doğum kayıtları (nüfus kayıt numarası ile)

(Yıllar sonra (**1982**'de) MERNİS projesi için danışmanlık da yapmak üzere bir Birleşmiş Milletler programından Türkiye'ye gelmişim)

Çocuk yardımı

Okul planlaması

Sosyal Sigorta kaydı (16 yaşından sonra)

Askerlik kayıtları

Sağlık kayıtları (kan grubu, aşı kayıtları, muayene olacaklara gönderilecek formların hazırlanmaları, ...)

İhtiyarlık yardımı (ödemelerin yapılması)

Diğer kayıtlar (silah kayıtları, araç kayıtları ...)

1967’de yapmış olduğum sunu ile daha fazla ilgi çekebilmiş olmayı ve bazı projelerin başlatılabilmesini isterdim.

Kamu bilişiminin 2000’li yıllardaki başarısının çok iyi bir düzeyde olması kıvanç vericidir.

Türk kültürünü yücelten ve
yüceltmeye devam eden tüm kuruluş
ve kişilere saygı ve sevgiler*.

* ETÜ (TOBB) 'nün açılış panelinden, Şubat 2005